

פרק ח':

משנה א': הקדמה: חמשת העינויים שחייבים בהם ביום כיפור ומחלוקת בדבר דינם של המלך, הכלה והיולדת

יום הכפורים נוהגים בו חמשה עינויים כנגד חמשה פעמים לשון עינוי המוזכר בתורה, **אסור באכילה ובשתיה** אסור לאכול ולשתות והשיעורים יוזכרו במשניות הבאות. ולמרות שאכילה ושתיה העונש עליהם זה כרת ולא מתאים לשון אסור מכל מקום כתוב אסור בגלל שאר העינויים שאין חייבים עליהם כרת – ואכילה ושתיה בכלל עינוי אחד הם. **וברחיצה** אסור לרחוץ במים, **ובסיכה** אסור לסוך עצמו בשמן, **ובנעילת הסנדל** ואין לנעול נעלי עור, **ובתשמיש המטה** אסור יחוד.

והמלך והכלה ירחצו את פניהם ומותר למלך ולכלה עד שלושים יום אחר החופה לרחוץ את פניהם ביום כיפור, מלך משום שנאמר מלך ביופיו תחזינה עיניך וכלה כדי שלא תתגנה על בעלה.

והחיה תנעל את הסנדל וליולדת מותר לנעול את הסנדל ביום כיפור משום שהצינה קשה לה, **דברי רבי אליעזר** כך סובר רבי אליעזר, **וחכמים אוסרין** וחכמים חולקים וסוברים שאסור למלך וכלה לרחוץ את פניהם ואסור לחיה לנעול את הסנדל, והלכה כרבי אליעזר.

משנה ב': הקדמה: במשנה מובאים דיני שיעורי איסור האכילה ושתיה ביום כיפור ודיני צירופי שיעורים

האוכל ביום כיפור **ככותבת הגסה, כמוה וכגרעינתה** אוכל כשיעור תמרה גדולה עם גרעינה ששיעורה הוא מעט פחות מכביצה. **והשותה** ביום כיפור **מלא לגמיו** שיעור שתיה שאם יסלקנו בפיו לצד אחד יהיה אותו הצד בולט ושיעורו באדם בינוני זה פחות מרביעית. **חייב** אם אכל ושתה במזיד חייב כרת ובשוגג חייב בקרבן חטאת.

שיעורים אלו נקבעו על פי הפסוק "כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה" יוצא שאינו חייב אלא עד שיצא מכלל עינוי. **באכילה** – השיעור תמיד בכזית, אבל כדי לצאת מכלל עינוי שיעורו ככותבת הגסה (כי גם אם אכל פחות מכך עדיין הוא בעינוי). **ובשתיה** – שיעור של מלא לוגמיו גורם שתתיישב דעתו וייצא מעינוי.

אכילת חצי שיעור אסורה מן התורה אלא שאין חייבין כרת ואין לוקין אלא על כשיעור.

כל האכלין מצטרפין לככותבת האוכל פחות מככותבת מאכל אחד ועוד פחות מככותבת מאכל אחד ושניהם יחד היו שיעור של ככותבת, אם לא שהה בין האכילות כדי אכילת פרס מצטרפות האכילות לאחד וחייב.

וכל המשקין מצטרפין למלא לגמיו וכן אם שתה משקה אחד פחות ממלא לוגמיו ומשקה אחר פחות ממלא לוגמיו ושניהם יחד היו שיעור של מלוא לוגמיו, הם מצטרפים לחייבו. **האוכל ושותה אין מצטרפין** אם אכל חצי כותבת ושתה חצי מלוא לוגמיו, אין שיעורים אלו מצטרפים כי לא התיישבה דעתו לא באכילה ולא בשתיה.

משנה ג': הקדמה: כמה חטאות חייב אדם שעבר על הציוויים

אכל ושתה בהעלם אחד אדם שאכל ושתה ביום כיפור ונעלם ממנו שזה יום כיפור או שלא ידע שאסור לאכול ולשתות ביום כיפור **אינו חייב אלא חטאת אחת** כיוון שעבר על איסור אחד, עינוי אחד, כי אכילה ושתיה הם עינוי אחד ובהעלם אחד חייב חטאת אחת, אבל אם אכל ונודע לו שאסור ושכח ואכל שוב – חייב שתי חטאות כי הם שני העלמות.

אכל ועשה מלאכה אם אכל ועשה מלאכה שהם איסורים שונים, אפילו בהעלם אחד **חייב שתי חטאות** חטאת על כל איסור.

אכל אכלין שאינן ראויין לאכילה אם אכל אכלין שאינם מאכל אדם כגון עשבים מרים **ושתה משקין שאינן ראויין לשתיה** או שתה משקה שאינן ראוי לשתיה אדם, **ושתה ציר או מריס** או אם שתה ציר דגים או רוטב היוצא מדגים כבושים, **פטור** מכרת אבל מלקים אותו מכת מרדות כי עבר על איסור דרבנן.

משנה ד': הקדמה: ממתי מרגילים ילדים לעינויי יום הכיפורים

התינוקות. אין מעניין אותן ביום הכפורים ילדים קטנים אין חייבים למנוע מהם מאכל (או שאין רשאים למנוע מהם) **אבל מחנכין אותם** אבל מחנכים ומרגילים אותם לצום תענית שעות **לפני שנה** אם הילד חלש מחנכים אותו לכך שנה לפני פרקו, ופרקם: לבן-מגיל שלוש עשרה ויום אחד חל עליו חיוב ובת-מגיל שתים עשרה שנה ויום אחד. **ולפני שנתים** וילד בריא מחנכים אותו שנתיים לפני פרקו. **בשביל שיהיו רגילין במצוות** ועושים זאת על מנת להרגילם ולחנכם למצוות.

משנה ה': הקדמה: במשנה מובאים מספר דינים בעניין פיקוח נפש

עברה שהריחה אשה מעוברת שהריחה מאכלים ביום כיפור והיא מתאוה לאכול ואם לא יאכילה יש חשש סכנה לה ולעובר, **מאכילין אותה עד שתשיב נפשה** לוחשים באוזנה שיום כיפור היום ואם לא עוזר מאכילים אותה פחות מהשיעור, ואם אינו מועיל מאכילים אותה עד שתשוב נפשה. **חולה, מאכילין אותו על פי בקיאי** חולה צריך לשאול רופא מומחה שיאמר אם זה סכנה לחולה לצום ואם זה סכנה – מאכילים אותו שאין דבר העומד בפני פיקוח נפש (חוץ מע"ז וג"ע וש"ד) **ואם אין שם בקיאי** אם אין שם רופאים ואין את מי לשאול **מאכילין אותו על פי עצמו** מאכילים את החולה לפי דבריו עד שיאמר די.

ובגמרא אמרו כלל: אם חולה אומר שאינו צריך או שותק – עושים כדברי הבקיאין, ואם החולה אומר שהוא צריך אפילו אם בקיא אומר שאינו צריך – מאכילים אותו.

וביומא {פב' ע"ב} מובא מעשה:

ההיא עוברא דארחא אתו לקמיה דרבי אמר להו זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הוא לחושו לה ואילחישא קרי עליה {ירמיה א-ה} בטרם אצרך בבטן ידעתוך וגו' נפק מינה רבי יוחנן **ההיא עוברא** דארחא אתו לקמיה דרבי חנינא אמר להו לחושו לה ולא אילחישא קרי עליה {תהילים נח-ד} זורו רשעים מרחם נפק מינה שבתאי אצר פירי:

משנה ו': **הקדמה:** המשנה ממשיכה לדון בדבר פיקוח נפש

מי שאחזו בולמוס אדם שבאה לו מחלה וחולשה מחמת הרעבון ויש בזה חשש סכנת נפשות, **מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו** אם אין שם דברים המותרים לאכילה, מותר להאכילו אפילו דברים טמאים האסורים לאכילה עד שתתיישב עליו דעתו, כי זה סכנת נפשות ואין להתמהמה.

מי שנשכו כלב שוטה אדם שנשכו כלב שרוח רעה שורה עליו, וסימניו: פיו פתוח, רירו נוטף, אזניו סרוחות, זנבו מונחת בין ירכותיו ומהלך בצדי רשות הרבים וי"א שנובח ואין קולו נשמע, ואדם שננשך על ידו הוא בסכנת נפשות, **אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו** נהגו העם שבמקרה כזה מאכילים את הנשוך מיותרת הכבד של הכלב, וכיוון שלא היתה זו רפואה בדוקה לא התירו חכמים שיאכל משום כך בהמה טמאה. **ורבי מתיא בן חרש מתיר** כי לשיטתו זו רפואה גמורה, ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש.

ועוד אמר רבי מתיא בן חרש ועוד דין בדיני רפואה אמר רמב"ח, **החושש בגרונו** אדם שבשר החניכיים שלו מתחיל להרקב ויש חשש שהרקבון ימשיך לחיך ולגרון, **מטילין לו סם בתוך פיו בשבת** מותר להטיל לו לפיו סם רפואה ואין חוששים לחילול שבת **מפני שהוא ספק נפשות** והכלל הוא: **כל ספק נפשות דוחה את השבת** המילה כל באה לרבות מקרים של ספק כגון אם ברור לנו שבשבת זו לא ימות אך אם לא יתנו לו סם היום אולי ימות לשבת הבאה, וכגון אם פסקו לו לקחת שמונה ימים סם מרפא ויום ראשון בשבת, הייתי חושב שנעכב לו את התרופה עד לבוקר כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות, קמ"ל שכל ספק נפשות דוחה את השבת.

משנה ז': הקדמה: מעניין לעניין דנה כעת המשנה בנושא של ספק נפשות

מי שנפלה עליו מפולת האם דוחים את השבת להצילו גם כשיש את הספקות הללו? **ספק** **הוא שם ספק אינו שם** יש לנו ספק האם הוא נמצא מתחת למפולת או שניצול ממנה, **ספק** **חי ספק מת** וגם אם נשאר קבור במפולת יש לנו ספק האם נשאר חי או שמת, **ספק נכרי** **ספק ישראל** וגם יש ספק האם נכרי הוא או ישראל, למרות כל ספקות הללו **מפקחין עליו** **את הגל** חופרים את הגל ומחפשים אחריו. **מצאוהו חי** ראו שהוא חי אך יוכל לחיות רק עוד חיי שעה, **מפקחין עליו** בכל זאת מחללים עליו את השבת בשביל שיוכל לחיות את אותם חיי שעה. **ואם מת** ואם מצאו שמת והבדיקה היא בחוטמו כמו שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" ולא מצאו בו נשמה **יניתוהו** אין מפקחין עליו הלאה את הגל, **והחידוש בזה** שאפילו לפי מי שסובר שמצילים מת מפני הדליקה הכוונה היא דווקא בדליקה שמתוך שבהול על מתו עלול לכבות את הדליקה ומפני כך התירו לו להוציא את מתו, אבל כאן אין חשש לאיסור תורה שנתיר לו לפקח את הגל.

משנה ח': הקדמה: כעת מסדרת המשנה מהו סדר הכפרה על עבירות שונות

חטאת ואשם ודאי מכפרין המביא קרבן חטאת על עבירה שעשה בשוגג והמביא אשם ודאי כגון אשם גזלות (אדם שנתבע ממון ונשבע לשקר ואח"כ הודה) או אשם מעילות (אדם שמעל בקדשי ה') הקרבן עם תשובה מכפרים על עוונותיו, ומה שהתנא לא הזכיר תשובה כי מסתמא אם הביא חטאת ואשם עשה תשובה שהרי אם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן.

מיתה ויום הכיפורים מכפרין עם התשובה מיתה או יום הכיפורים מכפרים לאדם על עוונותיו אם שב בתשובה שאם שב ביום כיפור – עיצומו של יום מכפר עליו, ואם שב לפני מותו – מיתתו כפרתו.

תשובה התשובה לבדה, חרטה על העבר וקבלה לעתיד **מכפרת על עברות קלות, על עשה ועל לא תעשה** על מצוות עשה שביטל ועל לאו הניתק לעשה שעבר עליו (אבל מצוות לא תעשה נחשב כחמורות) **ועל החמורות** ואדם שעבר על עבירות חמורות, **היא תולה** התשובה תולה ומגינה מן העונש **עד שיבוא יום הכיפורים ויכפר**.

וכך הוא סדר התשובה למסקנת הגמרא:

* הזיד בעשה ובלאו הניתק לעשה או שגג בלא תעשה שיש בו מלקות ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו.

* הזיד בלאו שיש בו מלקות – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר.

* שגג בחייבי כריתות ומיתות בית דין – חטאת מכפרת עם תשובה, ובמזיד – תשובה ויכ"פ תולין ויסורים ממרקין.

* חילל את השם (חטא והחטיא) אין כפרתו נגמרת עד שימות.

* אם יש שעיר המשתלח – הוא מכפר על כל העבירות קלות וחמורות חוץ מעבירות שבין אדם לחבירו שאין מתכפר לו עד שירצה את חבירו.

משנה ט': הקדמה: מי נמחל לו ומי אין נמחל לו ביום כיפור

האומר: אחטא ואשוב אחטא ואשוב אדם שאומר פעמיים אחטא ואחר-כך אעשה תשובה, **אין מספיקין בידו לעשות תשובה** אין מאפשרים לו משמים לשוב שכיוון שעבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר. **אחטא ויום הכיפורים מכפר** אדם שחוטא ובשעת החטא סומך שיום הכיפורים יכפר על חטאיו, **אין יום הכיפורים מכפר** אותו אדם לא תהיה לו עזרה משמים לעשות תשובה כראוי וכל מה שצריך לעשות כדי שיום הכיפורים יכפר לו.

עברות שבין אדם למקום אם עשה האדם תשובה לפי ארבעת חלקי התשובה **יום הכיפורים מכפר**. **עבירות שבין אדם לחברו** שהזיקו בממון או בגוף או בכבודו וכדומה **אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו** שישלם לו נזקו ויפייסו בדברים עד שיסלח לו.

את זו דרש רבי אלעזר בן עזריה כתוב בתורה **מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו** ודורשים זאת: **עברות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עברות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו**.

אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם לפני מי אתם מטהרים את עצמכם ומי עוזר לכם להטהר מהטומאה שנדבקה בנשמתכם? **אביכם שבשמים, שנאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם"** שהקב"ה מטהר את ישראל – וזרקתי עליכם – גם בלי התעוררות האדם מטהר ה' ברחמיו. **ואומר** ועוד כתוב **"מקוה ישראל ה'"** דורש ר"ע מקווה כמים (ולא כפשט הכתוב) **מה מקוה** כאשר אדם טובל בו **מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא** מי שחוסה תחת כנפי השכינה באמונתו **מטהר את ישראל**.

שאלות לחזרה

משנה א'

1) כמה דברים אסורים ביום כיפור, ואלו הם?

2) במשנה כתובים ששה דברים – כיצד תסביר זאת?

3) מה דינם של מלך וכלה לר"א, ומדוע? ומה שיטת חכמים?

4) חיה תנעל את הסנדל – מה פירושו? ומדוע רבי אליעזר פוסק כך?

משנה ב'

5) מה שיעור איסור אכילה ושתייה ביום כיפורים?

6) מדוע השיעור ביום כיפור לא בכזית ככל שיעורי תורה?

7) א. אכל כמה סוגי מאכלים – מצטרפים לשיעור? ב. שתה כמה סוגי משקים – מצטרפים לשיעור?

8) חצי שיעור אכילה וחצי שיעור שתייה – מצטרפים? ומדוע?

משנה ג'

9) אכל ושתה בהעלם אחד – מה פירושו?

10) באיזה מקרה חייב חטאת אחת ובאיזה מקרה חייב שתי חטאות?

11) כיצד יתכן שאכל ושתה ופטור מכרת?

משנה ד'

12) מתי מחנכים ילדים לצום? (פרט מה הדין בבריא, חלש, בן ובת)

משנה ה'

13) עברה שהריחה מאכל ורוצה לאכול – מה דינה, ומדוע?

14) חולה – מאכילים אותו ביום כיפור? (פרט מה הדין אם יש בקיאין ואם אין בקיאין)

משנה ו'

15) מה דינו של מי שאחזו בולמוס?

16) מי שנשכו כלב שוטה – מה מחלוקתם של רבי מתיא בן חרש וחכמים, ומה סברתם?

17) החושש בגרונו – מה דינו?

18) כל ספק נפשות דוחה את השבת – מה נדרש מהמילה כל?

משנה ז'

19) מה הספקות במשנה שלמרות זאת מפקחין את הגל?

20) למה אם מצאוהו מת לא ממשיכים לפנות את הגל ובשריפה מתירים להוציא את המת?

משנה ח'

21) מה כפרת אדם במקרים הבאים: א) עבירה שעשה בשוגג. ב) נשבע לשקר והרוויח על ידי זה ממון. ג) עבר על מצוות עשה. ד) עבר על לאו הניתק לעשה. ה) לא תעשה שיש בו מלקות?

משנה ט'

22) אימתי אין מספיקין בידו לעשות תשובה? ומתי אין יום הכיפורים מכפר?

23) מה דרשתו של רבי עקיבא?

24) "מקוה ישראל ה'" - מה הפשט ומה הדרש?

בהצלחה!!!

הרבו חז"ל לדבר בשבח התשובה {יומא פו' ע"א, פו' ע"ב}:

- ❖ א"ר חמא (בר) חנינא גדולה תשובה שמביאה רפאות לעולם
- ❖ א"ר יונתן גדולה תשובה (שמקרבת) את הגאולה
- ❖ אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה
- ❖ אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות {בתשובה מיראה}
- ❖ אמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות {בתשובה מאהבה}
- ❖ אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם
- ❖ תניא היה ר"מ אומר גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם כולו
- ❖ אמר ר' יוחנן גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם {ר"ה יז' ע"ב}